

RECENZIJOS

doi: 10.15388/Baltistica.52.1.2329

Emma Geniušienė, **Passive constructions in Lithuanian**, Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins, 2015.

Vienos iškiliausių pastarųjų dešimtmečių tipologijų, Emmos Geniušienės (g. 1938) monografija *Passive constructions in Lithuanian (Lietuvių kalbos pasyvinės konstrukcijos)* – labai lauktas ir sveikintinas leidinys lietuvių ir pasaulio kalbotyros kontekste. Pirmoje monografijos dalyje pateikiama autorės 1973 m. Vilniaus universitete apginta to paties pavadinimo daktaro disertacija, antroje dalyje publikuojami šeši autorės straipsniai, skirti rūšies problematikai. Nepublikuotos, pagal to meto reikalavimus rusų kalba parašytos disertacijos sklaida buvo labai ribota, o štai prestižinėje *John Benjamins* leidykloje pasirodžiusi angliška monografija leis lietuvių ir užsienio skaitytojams susipažinti su šiuo fundamentaliu Geniušienės darbu apie lietuvių kalbos pasyvines konstrukcijas, nepraradusiu aktualumo iki mūsų dienų. Per tuos keturis dešimtmečius, kai autorės tekstai laukė publikavimo, lietuvių kalbotyroje tokio masto pasyvo tyrimų nebuvo atlikta (apginta tik Laimutės Servaitės (1985) disertacija *Statyvas ir rezultatyvas lietuvių kalbos veiksmožio sistemoje*), todėl Geniušienės mono-

grafija išlieka pagrindiniu atspirties tašku kiekvienam, besidominčiam lietuvių kalbos pasyvo klausimais.

Kadangi jaunesnės kartos skaitytojams Geniušienės vardas yra mažai žinomas, trumpai paminėsiu pagrindinius autorės akademinės biografijos faktus. 1960 m. baigusi anglų filologijos studijas Leningrado valstybiniame universitete, ji 1963 m. pradėjo dirbti Vilniaus universiteto Anglų filologijos katedroje. Čia ji išdirbo net trisdešimt metų – iki pat išėjimo į pensiją 1993 metais. 1973 metais Geniušienės apginta kandidatinė disertacija (vakarietiškos daktaro disertacijos atitikmuo), vadovaujama Viktoro S. Chrakovskio, žymėjo svarbų posūkį autorės akademinėje karjeroje. Tuo metu ji prisijungė prie Leningrado lingvistikos instituto tipologiniais kalbų tyrimais besidominčios mokslininkų grupės, vadovaujamos Aleksandro Cholodovičiaus. Geniušienė yra Leningrado/Sankt Peterburgo tipologinės mokyklos atstovė, svariai prisidėjusi prie šios mokyklos metodologijos kūrimo ir atliktų tyrimų. 1983 m. Geniušienė apgynė habilitacinę disertaciją apie baltų kalbų refleksyvus ir refleksyvų tipologiją. 1987 m. disertacija

buvo išleista anglų kalba pavadinimu *Typology of Reflexives (Refleksyvoų tipologija)* ir tapo svarbiu pagrindu vėlesnėms refleksyvo ir medialinės rūšies studijoms (pvz., Kemmer 1993; Haspelmath 2003; Holvoet, Grzybowska, Rembiałkowska 2015). Geniušienė buvo angliškos *Akademinės lietuvių kalbos gramatikos*, pirmąkart išleistos 1997 m., bendraautorė ir vertėja. Minėtinas tipologijos mokslui svarbus leidinys – Geniušienės vyro Vladimiro Nedjalkovo redaguotas penkių tomų straipsnių rinkinys *Reciprocal constructions (Reciprokinės konstrukcijos)*, prie kurio rengimo Geniušienė daug prisidėjo. Po vyro mirties 2009 m. Geniušienė, nepaisydama trapios sveikatos, visą savo laiką ir jėgas skiria jo kūrybiniam palikimui išsaugoti ir publikuoti.

Geniušienės monografija remiasi be galo išsamia empirine medžiaga, pagrindinę imtį (*Material A*) sudaro 5730 pasyvinų konstrukcijų, išrinktų iš 19 įvairių žanrų tekstų¹ (laikraščių, žurnalų, grožinės literatūros, mokslo populiarinimo literatūros, mokslinių tekstų ir kt.), kuriuose bendras finitinių predikatų skaičius siekia maždaug 220 tūkst. (p. 34). Papildomą imtį (*Material B*) sudaro 3 tūkst. pasyvinų konstrukcijų, selektyviai išrinktų iš grožinių, žiniasklaidos ir akademiinių tekstų. Į papildomą imtį įtrauktos pasyvinės konstrukcijos, kurios buvo retos ar kurių išvis nepasitaikė pa-

¹ T. y. iš šių 19 tekstų buvo išrinktos visos pasyvinės konstrukcijos.

grindinėje imtyje (ibid.) Be to, aktyvinių ir pasyvinų konstrukcijų palyginimui iš pagrindinės imties tekstų buvo išrinkta maždaug 2600 aktyvinių konstrukcijų, o beagenčio pasyvo konstrukcijų ir neapibrėžtų asmeninių konstrukcijų² (*indefinite personal constructions*) vartojimo palyginimui iš pagrindinės imties išrinktas 621 neapibrėžtų asmeninių konstrukcijų pavyzdys (ibid.). Taigi apdorotos empirinės medžiagos kiekis ištis išpūdingas, kaip pratarmėje pastebi redaktorės, „neturintis precedento“.

Monografijos aptarimą norėtusi pradėti nuo Geniušienės pasyvo sampratos. Remdamasi Mel'čuku ir Cholodovičiumi (1970), Geniušienė teigia, kad „rūšies kategorija nurodo reguliarių sintaksinio ir semantinio lygmens elementų atitikties žymėjimą veiksmažodžio formoje“³ (p. 15). Taigi „pasyvinė rūšis yra suprantama kaip agento–subjekto atitikties pažeidimas, žymimas veiksmažodžio esamojo ar būtojo laiko dalyvio formoje“⁴ (p. 17). Sekant struktūralisti-

² Neapibrėžta asmeninė konstrukcija turi nulinį subjektą ir trečio asmens formos predikatą, pvz., *Mano mašiną pavogė*. Ji yra gramatiškai neapibrėžta ta prasme, kad jos subjektas nėra išreikštas daiktavardžio fraze ar veiksmažodžio asmens ir skaičiaus forma (p. 25).

³ “Voice refers to a regular indication in the verb of a correspondence between elements at the level of syntax and elements at the level of semantics” (Mel'čuk, Cholodovič 1970).

⁴ “the passive voice is understood as

ne mąstysena, pasyvinė veiksmoždzio forma laikoma pasyvinės rūšies žymikliu, o agento–subjekto atitiktis nebuvimas – pasyvinės rūšies žyminiu (ibid.) Aktyvinėje rūšyje sintaksinio ir semantinio lygmens elementai – subjektas ir agentas – sutampa, pasyvinėje – nesutampa. Panašia rūšies apibrėžtimi vadovaujamosi daugelyje naujausių rūšies tyrimų. Pavyzdžiui, Laanemets (2012, 22) savo disertacijoje apie skandinavų kalbų pasyvą remiasi analogišku Sundman (1987, 362) apibrėžimu: „konstrukcija yra pasyvinė, jei ji turi pasyvo žymiklį, kuris paveikia veiksmoždzio subjekto pasirinkimą taip, kad tas situacijos dalyvio vaidmuo, kuris aktyvinėje rūšyje realizuojamas kaip subjektas (paprastai Agentas), negali būti realizuotas kaip subjektas [pasyviniame sakinyje], ir jei šis situacijos dalyvio vaidmuo išlieka semantinėje sakinio struktūroje“⁵. Siekdama, kad jos pasyvo apibrėžimas apimtų ir asmeninio, ir beasmenio pasyvo atvejus ir atsižvelgdama į lietuvių kalboje retai pasitaikančias pasyvinės kons-

a violation of the correspondence agent–subject, marked on the verb by the use of its present or past participle form.”

⁵ “Konstruktionen är passiv om den är försedd med en passiv markör som inverkar på verbets subjektval på ett sådant sätt att den participantroll som i aktivdiates realiseras som subjekt (främst rollen Agent) inte kan realiseras som subjekt och om denna participantroll kvarstår i satsens semantiska struktur.”

trukcijas su išlaikytomis akuzatyvo objektais (pvz., *randama vardus*), Geniušienė pagrindine pasyvinės rūšies paskirtimi laiko „agento išstūmimą iš sakinio“⁶ (p. 18). Tai atliepia tipologų darbuose išsakytą nuostatą, kad pagrindinė pasyvo funkcija yra privilegijuoto sintaksinio statuso atėmimas iš agento, arba agento democija (*agent demotion, backgrounding the agent*) (plg. Keenan 1985).

Geniušienė taip pat pabrėžia, kad pasyvinis sakinytis būtinai turi turėti aktyvinį atitikmenį (p. 18, šią nuostatą savo monografijoje apie pasyvinę rūšį tipologiniame kontekste išsako ir Anna Siewierska (1984, 139)). Todėl ne visos predikatinės konstrukcijos su pasyviniais dalyviais esančios pasyvinės. Pavyzdžiui, sakinį *Klevo lapeliai karyti* Geniušienė laiko aktyvine jungties konstrukcija su būdvardiniu dalyviu, nes jis neturi aktyvinio atitiktens (plg. **X karpė klevo lapelius*).

Nors Geniušienės pasyvo apibrėžtis iš esmės panaši į naudojamą daugelyje šiuolaikinių lingvistikos darbų, tačiau lieka neaišku, kaip autorė supranta pasyvo apibrėžtyje vartojamą *Agento sąvoką*, nes pastaroji niekur neapibrėžiama. Be to, anot Geniušienės, net ir beasmeniai veiksmoždziai, atveriantys fakultatyvią argumento poziciją vardininko formos vardaždziai (*an optional valency position for a nominative argument*), gali būti pasyvizuojami, pavyzdžiui,

⁶ “the elimination of the agent from the sentence”.

autorė įžvelgia agento išstūmimą tokiose sakinių porose kaip:

(1) a. *Lietus palijo.*

b. (*Lietaus*) *palyta.* (p. 20)

Nors veiksmožodis *lyti* iš tiesų atveria vardininko veiksnio poziciją (plg. Holvoet, Judžentis 2005, 169–171), vis dėlto vardažodžiui *lietus* (1a) pavyzdyje negalima priskirti Agento statuso. Meteorologiniai veiksmožodžiai (*lyja, sninga, aušta* ir pan.) laikomi avalenčiais, t. y. neturinčiais argumentų (plg. Sližienė 1986, 69t; Sližienė 1994, 605). Geniušienė pati pripažįsta, kad beasmenių meteorologinių veiksmožodžių pasyvizacija nemažina predikato sintaksinio valentingumo (p. 72). Todėl kyla klausimas, ar (1ab) sakinių poroje iš tiesų reiškama pasyvinės rūšies alternacija? Aki vaizdu, kad Geniušienė sakinį (1b) laiko pasyviu daugiau remdamasi formaliais kriterijais (pasyvine veiksmožodžio forma ir vardažodžio vardininko formos pakeitimu į kilmininko formą, kuri priimena agentinę aplinkybę). Sakinys (1b) turi evidencinę reikšmę, kalbėtojas iš tam tikrų išorinių požymių (pvz., šlapio asfalto ar balų) daro išvadą, kad neseniai lijo lietus. Apie šią reikšmę užsimena ir Geniušienė, ji tokias konstrukcijas su nederinamaisiais predikatiniais dalyviais priskiria netiesioginės nuosakos raiškai (p. 115, 140).

Vėlesnėje publikacijoje (Geniušienė 2006, 55) autorė pripažįsta, kad evidencinės pasyvinės konstrukcijos skiriasi nuo tikrojo pasyvo tam tikrais formaliais požymiais: jose nevartojamas pagalbi-

nis veiksmožodis *būti*⁷, genityvo formos argumentas („išstumtasis agentas“) yra privalomas⁸ (jis beje, dažniausiai eina preverbinėje pozicijoje ir turi temos statusą), visada vartojama nederinamoji dalyvio forma. Evidencinių konstrukcijų su pasyviniais dalyviais priskyrimas pasyvinei rūšiai ne kartą buvo kvestionuotas (žr., pvz., Holvoet 2007, 90ff). Lavine (1999, 2006) jas laiko aktyvinių konstrukcijomis su nekanoniniais genityvo subjektais (*ergative subjects*). Tokios pozicijos laikosi ir Spraunienė, Razanovaitė ir Jasionytė (2015). Jungties konstrukcijų analizė teikia papildomą argumentą už aktyvinę evidencinių konstrukcijų interpretaciją (žr. plačiau Spraunienė, Razanovaitė, Jasionytė 2015, 343–345),

(2) a. *Vėjas buvo stiprus.*

b. *Vėjo būta stipraus.*

Iš literatūros žinoma, kad jungties veiksmožodžiai neturi argumentų struktūros, tačiau jiems būtinas subjektas (plg. Holvoet 2015, 378). Be to, predikatyvinis būdvardis (2b) pavyzdyje yra derinamas su genityvo formos vardažodžiu *vėjo* gimine, linksniu ir skaičiumi. Vadinasi, šis vardažodis turi prototipiniams lietuvių kalbos subjektams būdingą morfosintaksinį požymį (plg. Christen 1995, 54) ir todėl laikytinas aktyvinio sakinio gramatiniu subjektu.

⁷Su retomis išimtimis, plg. Ambrazas 2006, 284.

⁸Išskyrus konstrukcijas su beasmeniais veiksmožodžiais, pvz., *Palyta*.

Evidencinės konstrukcijos nuo įpras-
to beasmenio pasyvo skiria ir tai, kad
beasmenio pasyvo konstrukcijose iš-
stumtasis agentas paprastai yra žmo-
gus (Holvoet 2004, 118–119, plg.
t. p. Frajzyngier 1995), o evidenci-
nėse konstrukcijose genityvo formos ar-
gumentas gali būti ir gyvas, ir negyvas –
jokių ribojimų dėl pedikatų argumentų
struktūros ar pačių argumentų semanti-
kos šios konstrukcijos neturi.

Geniušienė mini (p. 21), kad avalen-
tis veiksmožodis *reikėti*, skirtingai nei
aukščiau aptarti meteorologiniai veiks-
mažodžiai *lyti* ir *snigti*, negali būti pasy-
vizuojamas. Tačiau spaudoje galima ras-
ti pavyzdžių su predikatiškai vartojamu
dalyviu *reikėta*:

(3) *Vėly ketvirtadienio vakarą Vilniu-
je, V. Viuolskio gatvėje, išibrauta į
parduotuovę „Iki“. Trims jaunu-
liams šioje parduotuovėje reikėta
vienintelio daikto – alkoholio, ta-
čiau geram pasilinksminimui su-
trukdė policininkai.* <http://kauno.diena.lt/zymes/iki-parduotuve>

Sakinys su *reikėta* (3) pavyzdyje turi
evidencinę reikšmę. Matome, kad evi-
dencinėje konstrukcijoje su nederina-
maisiais pasyviniais dalyviais gali būti
pavartotas bet koks predikatas, net ir
neturintis pasyvizacijai reikalingos argu-
mentų struktūros. Todėl šios konstruk-
cijos sinchroniniu požiūriu laikytinos
aktyvinėmis.

Govildendama pasyvinių ir aktyvinių
konstrukcijų sinonimijos klausimą, Ge-
niušienė prieina prie išvados, kad dina-

minės pasyvinės konstrukcijos (*actional
passives*) ir jas atitinkančios aktyvinės
konstrukcijos yra denotaciškai sinoni-
minės (p. 23, 169–170) (pvz., *Aš įjun-
giau radiją prieš 10 minučių – Radijas
buvo (mano) įjungtas prieš 10 minučių*).
Statinės pasyvinės konstrukcijos (*stati-
ve passives*, pvz., *Radijas visą laiką buvo
įjungtas*) nėra sinoniminės aktyvinėms ir
rišliame tekste negali būti jomis pakeis-
tos be reikšmės skirtumo (p. 46–48, 81).
Mat statinės pasyvinės konstrukcijos
žymi patiento būseną, atsiradusią kaip
ankstesnio veiksmo rezultatas, o atitin-
kamos aktyvinės konstrukcijos reiškia
vyksmą, procesą, todėl tarp jų visada
bus aspektinių, o kartais ir temporalinių
skirtumų. Statinės pasyvinės konstruk-
cijos gramatinis subjektas tuo pačiu yra
ir rezultatinės būsenos patyrėjas, ir anks-
čiau įvykusio veiksmo patientas (p. 47).
Autorė teigia, kad statinę reikšmę gali
įgyti tik telinių įvykio veiksmo veiksma-
žodžių pasyvinės formos su būtojo laiko
dalyviais (p. 46). Ji pažymi, kad būsenos
reikšmę perteikia pasyvinis dalyvis, ji
nėra priklausoma nuo pagalbinio veiks-
mažodžio (p. 47). Geniušienės duome-
nimis, statinės PK lietuvių kalboje yra
labai dažnos – jos sudaro 40–50 % visų
pasyvinių formų. Taip yra iš dalies todėl,
kad statinė rezultatinė reikšmė negali
būti išreikšta atitinkamų veiksmažodžių
aktyvine forma (p. 80).

Taigi pasyvinės konstrukcijos su bū-
tojo laiko pasyviniais dalyviais esančios
daugiareikšmės (tai iliustruoja 3.7 lentelė
p. 48). Iš lentelės matyti, kad daugiausia

reikšmių gali turėti telinių įvykio veiksmo veiksmožodžių pasyvinės formos su būtojo laiko dalyviais. Pasyvinės konstrukcijos su esamojo laiko pasyviniais dalyviais visada turi dinaminę reikšmę.

4 skyriuje Geniušienė detalai analizuoja pasyviųjų konstrukcijų vartojimą rašytiniame diskurse. Autorė teigia, kad konkrečios pasyvinės konstrukcijos pavartojimas rišliame tekste priklauso nuo kelių pagrindinių veiksnių, ar konstrukcija yra dinaminė ar statinė, ar ji turi gramatinį subjektą, ar ne ir ar ji turi išreikštą agentinę aplinkybę, ar ne (p. 79–80). Autorė pateikia šiuos kriterijus, leidžiančius atskirti statines ir dinamines pasyvinės konstrukcijas (p. 81t.):

- 1) statinė pasyvinė konstrukcija rišliame tekste negali būti pakeista atitinkama aktyvine konstrukcija nesuardant predikatų sekos kauzalinių ar temporalinių ryšių;
- 2) statinė pasyvinė konstrukcija gali būti vartojama su duratyvinėmis laiko aplinkybėmis, pvz., *visada*, *visą laiką*, *ilgai* (šis kriterijus fakultatyvus ir galioja ne visoms statinėms pasyvinėms konstrukcijoms);
- 3) statinės pasyvinės konstrukcijos gali būti vartojamos koordinacinėse konstrukcijose su būdvardžiais (pvz., *sodybos vartai nauji*, *žaliai nudažyti*, *tokie iškilmingi*, p. 91), taip pat sakiniuose su (paprastai topikalizuotais) vietos prievėksmiais (*Šalia keleivio buvo padėta panešiota odinė valizap*. 91).

Dinaminės pasyvinės konstrukcijos rišliame tekste, atvirkščiai, gali būti pakeistos atitinkamomis aktyvinėmis konstrukcijomis nesuardant predikatų sekos kauzalinių ar temporalinių ryšių (p. 81–85), jos nedera su duratyvinėmis laiko aplinkybėmis ir negali būti vartojamos koordinacinėse konstrukcijose su būdvardžiais. Be to, tik dinaminės pasyvinės konstrukcijos dera su tokiomis būdo aplinkybėmis kaip *lėtai*, *greitai*, *palaipsniui* (p. 90). Anot Geniušienės, remiantis šiais kriterijais galima atskirti daugumą statinių pasyviųjų konstrukcijų nuo dinaminių, tačiau autorė pažymi, kad esama semantinio ir sintaksinio dviprasmiškumo atvejų, kai kontekstas nepadedą diferencijuoti pasyvinės formos reikšmės ir todėl yra sunku ar net neprasminga atriboti statinį pasyvą nuo dinaminio. (p. 81)

Geniušienė detalai ir sistemingai aprašo sintaksines pasyvinės alternacijos taisykles (p. 62–70) ir pasyvinės alternacijos ribojimus, kurių lietuvių kalboje, palyginti su kai kuriomis kitomis kalbomis, nėra daug (p. 72–77). P. 65 autorė pateikia intranzityviųjų veiksmožodžių pasyvizacijos schemą, pažymėdama, kad nominatyvo subjektas šių veiksmožodžių pasyvinėse konstrukcijose tampa fakultatyvia genityvo linksnio agentine aplinkybe. Vis dėlto abejotina, ar agentinis beasmenis pasyvas iš tiesų egzistuoja ne kalbos sistemoje, o vartosenoje. Spraunienė, Razanovaitė ir Jasionytė (2015, 337) mini, kad joms nepavyko rasti autentiškų agentinio be-

asmenio pasyvo pavyzdžių, išskyrus evi-
dencines konstrukcijas, todėl ši klausimą
reikia plačiau ištirti.

Pagal tai, ar pasyvinė konstrukcija
(PK) turi subjektą ir agentinę aplinky-
bę, Geniušienė skiria keturis funkcinis
PK tipus: subjektinės agentinės PK,
subjektinės beagentės PK, besubjektės
agentinės PK ir besubjektės beagentės
PK (p. 99). 4.2.4 skyriuje autorė deta-
liai aprašo šių konstrukcijų tipų aktua-
liąją skaidą, jų vartojimo rišliame tekste
ypatumus bei skirtumą nuo atitinkamų
aktyvinių konstrukcijų. Autorė pažymi,
kad besubjektės agentinės PK formaliai
nesiskiria nuo netiesioginės nuosakos
(evidencinių) PK, ir gali būti sunku jas
atriboti (p. 115). Veiksmažodžio *būti*
pasyvinės formos (pvz., *Ak, kokių gerų*
žmonių esama!; *O pasirodė, kad jo būta ne*
kiek blogesnio už kitus), anot Geniušie-
nės, vartojamos tik netiesioginės nuosa-
kos reikšme (p. 116).

6 skyriuje pristatomi kiekybinės pa-
syvinių konstrukcijų analizės rezultatai
palyginti su aktyvinėmis. Mano dėme-
sį patraukė 5.3 lentelė p. 137, kurioje
pateikiama modalinių ir fazinių veiks-
mažodžių vartojimo pasyvinėse ir akty-
vinėse konstrukcijose statistika. Duome-
nys rodo, kad aktyvinėse konstrukcijose
modaliniai ir faziniai veiksmažodžiai
vartojami bemaž apylygiai (atitinkamai
55 / 45 proc.), o pasyvinėse konstruk-
cijose dominuoja modaliniai veiksma-
žodžiai (89 / 11 proc.). Autorė taip pat
mini, kad 76 proc. A imties pasyvinių

konstrukcijų su sudėtiniais predikatais
pasyvine forma vartojamas modali-
nis arba fazinis veiksmažodis, likusius
24 proc. sudaro konstrukcijos su finitine
modalinių veiksmažodžių *galėti* ir *turėti*
forma ir pasyviniais bendraties komple-
mentais. Deja, išskyrus keletą pavyzdžių,
nepaminėta, kokie modaliniai ir faziniai
veiksmažodžiai pasitaikė empirinės me-
džiagos imtyje. Bendras pasyvinių kons-
trukcijų su sudėtiniais predikatais skai-
čius šioje statistikoje (130) taip pat yra
nedidelis, todėl, manau, vertėtų atlikti
išsamesnį sudėtinių predikatų pasyvi-
zacijos tyrimą. Vartojimas arba nevar-
tojimas pasyvine forma liudija didesnę
arba mažesnę modalinių veiksmažodžių
sugramatinimo laipsnį (plg. Beijering
2011, 126). Literatūroje teigiama, kad
episteminiai modaliniai veiksmažodžiai
yra labiausiai gramatikalizuoti, jie ne-
turi savo argumentų struktūros ir todėl
negali būti pasyvizuojami (plg. Hol-
voet 2015, 376). Todėl, mano nuomo-
ne, lietuviškos konstrukcijos su *galėta*
laikytinos evidencinėmis aktyvinėmis,
o ne pasyvinėmis (žr. t.p. Spraunie-
nė, Razanovaitė, Jasionytė 2015,
343–344), pavyzdžiui:

- (4) *Šios Goštauto bibliotekos pozicijos*
yra skirtinguose srašuose, tad te-
oriškai net galėta būti dviejų skir-
tingų Juozapo ar Ezopo leidimų.
DLKT

Reikia nuodugniau ištirti lietuvių
kalbos modalinių veiksmažodžių var-
tojimą pasyvinėse konstrukcijose ir pa-
lyginti tyrimo rezultatus su analogiškų

tipologinių ar kontrastyvinių studijų rezultatais.

Trumpai paminėsiu Geniušienės semantinių patiento ir agento požymių pasyvinėse konstrukcijose tyrimą (p. 150). Autorės duomenimis, lietuvių kalbos PK dominuoja negyvas patientas (77 proc.). Ši tendencija ryški ir kitose kalbose. Palyginimui, danų kalbos rašytiniame diskurse PK su negyvu subjektu (patientu) sudaro 65 proc., švedų kalbos – 67 proc., o norvegų kalbos – 46 proc. asmeninio pasyvo⁹ atvejų, sudėjus morfologinio ir perfrastinio pasyvo PK (Laanemets 2012, 115). Fredriksson (2017, 77) duomenimis, anglų kalbos grožiniuose tekstuose PK su negyvu subjektu sudaro 51,6 proc., negrožiniuose anglų kalbos tekstuose negyvų subjektų procentas išauga iki 79,7. Fredriksson studijoje švedų kalbos grožiniuose tekstuose negyvo subjekto¹⁰ procentas yra 61,2, negrožiniuose – 79,9 (ibid.). Vadinasi ryškus negyvo subjekto dominavimas

⁹ Beasmenio pasyvo, taip pat pasyvinės konstrukcijos, kuriose subjektu eina šaltinis sakinyje ar bendraties frazė, į bendrą PK skaičių į šią statistiką neįtrauktos. Įdomu tai, kad visose trijose skandinavų kalbose *morfologinio* pasyvo konstrukcijoje ženkliai dominuoja negyvas subjektas, o *perfrastinio* pasyvo konstrukcijose dažnesnis gyvas subjektas (žr. Laanemets 2012, 115).

¹⁰ Fredriksson, skirtingai nei Laanemets, į savo švedų k. medžiagą įtraukė ir statinio perfrastinio pasyvo, sudaromo su pagalbinio veiksmožodžiu *vara* ‚būti‘ atvejus.

pasyvinėse konstrukcijose yra palyginti įprastas, jis nebūdingas tik norvegų kalbos asmeninio pasyvo konstrukcijoms.

Geniušienės duomenimis (p. 156), lietuvių kalbos agentinėse PK dominuoja gyvas agentas (63 proc.). Pasak Laanemets (2012, 128), danų, švedų ir norvegų kalbų rašytiniuose tekstuose taip pat dominuoja PK su gyvu agentu (atitinkamai 63 proc., 72 proc. ir 60 proc.). Fredriksson tyrimas atskleidė, kad anglų ir švedų kalbų grožiniuose tekstuose PK su gyvu agentu sudaro atitinkamai 49,6 ir 27,7 proc. agentinio pasyvo konstrukcijų, o anglų ir švedų kalbų negrožiniuose tekstuose šis skaičius yra atitinkamai 47,3 ir 49,5 proc. Stebėtina, kad Laanemets ir Fredriksson švedų kalbos duomenys šiuo atveju taip ženkliai skiriasi. Matome, kad nors skandinavų kalbose, kaip ir lietuvių kalboje, dominuoja PK su gyvu agentu, tačiau anglų kalboje PK su gyvu agentu sudaro vos pusę visų agentinių PK, taigi angliškuose tekstuose PK su negyvu ir gyvu agentu pasiskirsto bemaž per pusę.

Baigdamą norėčiau pasakyti, kad angliškos monografijos redaktorės Anna Kibort ir Nijolė Maskaliūnienė bei vertėjas Artūras Ratkus atliko milžinišką darbą, kad Geniušienės tekstai prabiltų į skaitytoją sklandžia akademine anglų kalba. Jie taip pat pertvarkė disertacijos teksto struktūrą, visus lietuvių kalbos pavyzdžius išvertė į anglų kalbą ir suglосavo pagal Leipcigo glosavimo taisykles. Išnašose pateikiami vertingi redaktorių komentarai ir pastebėjimai.

Labai raginu visus, ypač vyresnių kursų studentus lituanistus, studijuoti ši reikšmingą lietuvių ir tipologinei kalbotyrai veikalą ieškant idėjų tolimesniems

tyrimams. Neabejoju, kad iš Geniušienės monografijos gims ne viena disertacija ar baigiamasis magistro darbas.

LITERATŪRA

Ambrasas, Vytautas (red.) 1996, *Lithuanian Grammar*, Vilnius: Baltos Lankos.

Beijering, Karin 2011, Semantic change and grammaticalization. The development of modal and postmodal meanings in Mainland Scandinavian *må, måtte* and *måste*, *Nordic Journal of Linguistics* 34(2), 105–132.

Christen, Simon 1995, *Morphologische und syntaktische Eigenschaften des Subjekts im Litauischen*, Inauguraldissertation, Universität Bern.

Geniušienė, Emma 2006, Passives in Lithuanian (in comparison with Russian), in Werner Abraham and Larisa Leisiö (red.), *Passivization and typology. Form and function*, Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins B.V., 29–61.

Frajzyngier, Zygmunt 1995, Indefinite agent, passive and impersonal passive. A functional study, *Lingua* 58, 267–290.

Fredriksson, Anna-Lena 2016, *A corpus-based contrastive study of the passive and related constructions in English and Swedish*, Doctoral dissertation, University of Gothenburg (https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/41822/1/gupea_2077_41822_1.pdf).

Haspelmath, Martin 2003, The Geometry of Grammatical Meaning, Semantic Maps and Cross-Linguistic Comparison, in Michael Tomasello (red.), *The new psychology of language 2*, Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum, 211–242.

Holvoet, Axel 2004, Evidencialumo kategorija, in Axel Holvoet, Loreta Semėnienė (red.), *Gramatinių kategorijų tyrimai. Lietuvių kalbos gramatikos darbai 2*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 105–120.

Holvoet, Axel, Artūras Judžentis 2005, Beasmeniai sakiniai ir beasmeniškumo sąvoka, in Axel Holvoet, Rolandas Mikulskas (red.), *Gramatinių funkcijų tyrimai. Lietuvių kalbos darbai 3*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 161–179.

Holvoet, Axel 2007, *Mood and modality in Baltic*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Holvoet, Axel 2015, Latvian passives – personal, impersonal and evidential, in Axel Holvoet, Nicole Nau (red.), *Voice and argument structure in Baltic*, Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins, 367–394.

Holvoet, Axel, Marta Grzybowska, Agnieszka Rembiałkowska 2015, Middle voice reflexives and argument structure in Baltic, in Axel Holvoet, Nicole Nau (eds.), *Voice and argument structure in Baltic*, Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins, 181–209.

Kemmer, Suzanne 1993, *The middle voice* (= *Typological Studies in Language* 23), Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.

Keenan, Edward L. 1985, Passive in the world's languages, in Timothy Shopen (ed.), *Language typology and syntactic de-*

scription 1: *Clause structure*, Cambridge: University Press, 243–281.

Laanemets, Anu 2012, *Passiv i moderne dansk, norsk og svensk. Et korpusbaseret studie af tale- og skriftsprog*, Ph.d afhandling ved Universitetet i Tartu, Tartu University.

Lavine, James E. 1999, Subject properties and ergativity in North Russian and Lithuanian, in Katarzyna Dziwirek, Herbert Coats, Cynthia Vakareliyska (red.), *Formal approaches to Slavic linguistics 7*, Ann Arbor: Michigan Slavic Publications, 307–328.

Lavine, James E. 2006, Is there a passive evidential strategy in Lithuanian?, *Proceedings from the Annual Meeting of the Chicago Linguistic Society* 42(2), 41–56.

Mel'čuk, Igor A., Aleksandr A. Xolodovič 1970, K teorii gramatičeskogo zalog, *Opredelenie. Isčislenie. Narody Azii i Afriki* 4, 111–124.

Servaitė, Laimutė 1985, *Statyvas ir rezultatyvas lietuvių kalbos veiksmažodžio sistemoje*, Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas.

Siewierska, Anna 1984, *The Passive. A comparative linguistic analysis*, London: Croom Helm.

Slišienė, Nijolė 1986, Lietuvių kalbos veiksmažodžių valentingumas ir sintaksinė klasifikacija, *Lietuvių kalbotyros klausimai* 25, 45–96.

Slišienė, Nijolė 1994, Veiksmažodžių junglumas valentingumo teorijos požiūriu, in Vytautas Ambrazas (red.), *Lietuvių kalbos veiksmažodžių junglumo žodynas*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 15–55.

Spraunienė, Birutė, Auksė Razanovaitė, Erika Jasionytė 2015, Solving the puzzle of the Lithuanian passive, in Axel Holvoet, Nicole Nau (red.), *Voice and argument structure in Baltic*, Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins, 323–366.

Sundman, Marketta 1987, *Subjektval och diates i svenskan*, Doktorafhandling, Åbo Akademi University.

Birutė SPRAUNIENĖ
Baltijos kalbų ir kultūrų institutas
Vilniaus universitetas
Universiteto g. 5
LT-01513 Vilnius
Lithuania
[birute.sprauniene@flf.vu.lt]